

A GAZDASÁGI ÉS HITELVÁLSÁG HATÁSA A MEZŐGAZDASÁGBAN

EFFECT OF FINANCIAL AND CREDIT CRISES IN AGRICULTURE

Deák Zsuzsanna^{1*}

¹Kertészeti és Vidékfejlesztési Kar, Neumann János Egyetem, Kecskemét

Kulcsszavak:

Válság, mezőgazdaság,
finanszírozás, KKV

Keywords:

Crisis, agriculture, financing,
SMEs

Cikktörténet:

Beérkezett 2018. október 21.

Átdolgozva 2018. október 27.

Elfogadva 2019. március 7.

Összefoglalás

Kutatásom célja, hogy megvizsgálja a gazdasági válság és hitelválság együttes hatását a magyarországi mezőgazdasági kisvállalkozásokra. Hogyan változott a bevétel és jövedelmi helyzet a válság alatt és után? Továbbá, hogy a pénzintézetekbe vetett bizalom és a vállalatok finanszírozási gyakorlata jelentősen megváltozott-e. Ha támogatást vagy kedvezményes hitelkonstrukciót alkalmaztak az mennyire segítette őket a vállalat likviditásának biztosításában, és képesek voltak-e válság előtti bevételt és nyereségességet elérni.

Abstract

The aim of my research is to investigate the combined impact of the economic crisis and the following credit crunch in Hungary on agricultural small enterprises. How did their revenue and income situation changed during and after the crisis. Additionally, whether their confidence in financial institutions, and their financing practices have changed significantly. If subsidies or preferential credit-constructs were used, how much did it help them to secure the company's liquidity and whether they were able to achieve pre-crisis revenue and profitability.

1. Bevezetés

A hazai mezőgazdaságot is érintette a 2008. évi gazdasági válság, a banki statisztikák alapján a hitelkitettség nem tűnt jelentősnek, a devizahitelek aránya 20 % körüli volt [1]. A közvetett banki befolyás viszont nagy volt, így az ágazatot súlyosan érintette a válság. A mezőgazdasági vállalkozások jövedelmezősége Magyarországon alacsony, a szektor támogatottsági igénye elég magas. A mezőgazdaság finanszírozási szerkezetére jellemzők a banki kapcsolattal rendelkező társas vállalkozások, valamint a kisüzemi, egyéni vállalkozók, amelyek általában nem bankképesek és alternatív finanszírozásra vagy támogatásra szorúlnak. A beruházási és a forgóeszköz hitelállományok a teljes hitel állománynak általában több mint háromnegyedét teszik ki.

A globális gazdasági válság utáni években a korábbi válságepizódokhoz képest lassabb kilábalási folyamat volt megfigyelhető, és mindez a hitelezés alacsony szintje mellett ment végbe. Hazánkban több, a hitelezés nélküli kilábalásra hajlamosító tényező állt fenn a válság kezdetekor. Ilyen tényezők pl. a pénzügyi válságepizódusok (bank- vagy árfolyamválság), a recessziót megelőző hitel- vagy ingatlanpiaci egyensúlytalanság, a válságperiódusban bekövetkező nagymértékű GDP-visszaesés, illetve a folyó fizetési mérleg hiánya.[2]

* Kapcsolattartó szerző. Tel.: +36 76 517-671
E-mail cím: deak.zsuzsanna@kvk.uni-neumann.hu

A hitelezés alacsony szintjének lehetnek hitelkeresleti vagy hitelkínálati okai. Kínálati oldalon a nemteljesítő hitelek arányának emelkedése, a bankok tőkehelyzetének gyengülése és a jövedelmezőség csökkenése a bankok alacsony hitelezési hajlandóságát eredményezi. Keresleti oldalon a vállalatok alacsonyabb jövedelemvárakozása, a termékek és szolgáltatások iránti alacsonyabb kereslet, a likviditási helyzet és mérleg pozíciók javítása illetve az óvatossági motívumok erősödése a jellemző.

A gazdasági válságot a hazai pénzügyi piacon gyors egymásutánban követte a devizahitelek bedőlése (2008 decembere és 2009 márciusa között a forint árfolyama a főbb devizákhoz képest 20-30%-ot zuhant), illetve a bróker és bankbotrányok. Az MNB szerint a lakossági nem teljesítő hitelek aránya, vagyis az NPL-ráta, 2014 első negyedévében érte el csúcsát 19.2%-on (ez 2009 hasonló időszakában mindössze 4% volt). A vállalati NLP ráta meg ennél is magasabb közel 30%-os volt [3]. Még ugyanabban az évben az MNB hat hitelintézet, többségében takarékszövetkezet, működési engedélyét vonta vissza fizetéseképtelenség miatt. 2015 a bróker botrányok éve volt, amelyek közel 400 milliárd forintos kárt okoztak a jelenleg rendelkezésre álló adatok szerint.

Az AKI adatai szerint a 2011-15-os időszakban megfigyelhető volt, hogy a mezőgazdasági társas vállalkozásoknál mind a devizahitelek aránya (21%-ról 9%-ra) mind a szövetkezeti hitelintézeti forrásból származó hitelek aránya (15%-ról 8%-ra) jelentősen csökkent. A kedvezményes finanszírozású hitelkonstrukciók, valamint az uniós vissza nem térítendő támogatások ugyan tompították a társas vállalkozások hitelállományának szűkülését, azonban 2015-ben a piaci alapon nyújtott hitelállomány nagysága továbbra is jelentősen elmaradt a 2010-es 300-400 milliárd forintos értékektől [4][5]. A válság ellenére a mezőgazdasági szektorra jellemző csódráta az egész időszakban nem emelkedett 4 százalék fölé, amely a többi ágazathoz képest igen kedvező.

Kutatásom célja a gazdasági válság hatásának vizsgálata mezőgazdaságban, valamint annak megismerése, hogy milyen gazdasági segítséget vettek igénybe a gazdálkodók a válságból való kilábalásra. Bemutatom, hogy a vállalkozások árbevétele és jövedelmi helyzete hogyan változott a válság ideje alatt, hogyan érintette a gazdálkodókat a különböző költségek emelkedése. Az is foglalkoztatott, hogy a bróker botrányok, takarékszövetkezetek megszűnése, beolvadása, deviza hitelek bedőlése érintette-e a mezőgazdasági tevékenységet végző vállalkozásokat, ennek tudatában változott-e a bizalmuk a pénzintézetekben. Amennyiben igénybe vettek támogatást, kedvezményes hitelt mennyiben segítette a vállalkozás likviditásának biztosítását, sikerült-e a válság előtti árbevétel, jövedelmezőséget elérni.

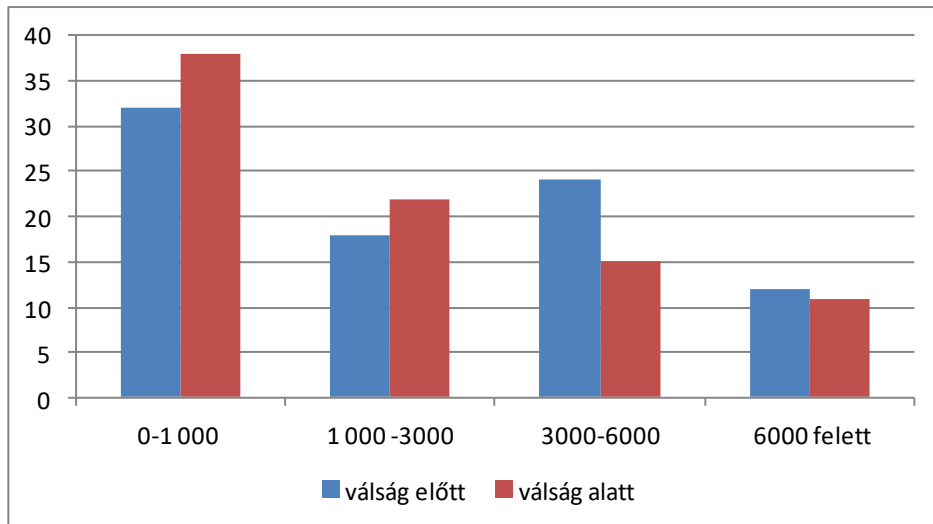
2. Anyag és módszer

Kutató munkám módszerül a kérdőíves megkérdezést választottam, azon belül a primer kvantitatív módszert alkalmaztam. A kérdőívem jellemzően zárt kérdésekből áll, melyeknél a válaszadó előre meghatározott válaszok közül szelektíven választhat, illetve alternatív kérdések is szerepelnek. A kérdőív online került továbbításra a 2017 július-augusztus időszakban, és összesen 88 fő töltötte ki. Ez nem tekinthető ugyan reprezentatív felmérésnek, de elégséges ahhoz, hogy a főbb tényezőket és folyamatokat azonosítani lehessen. A válaszadók több, mint fele a 40 év alatti, fiatal gazdák korosztályból tevődik ki. A megkérdezettek 6.8%-a nagyvárosban, és 44.3%-a falun vagy tanyán lakik. Többségükben, 59 %, növénytermesztéssel, 15,7%-uk pedig állattenyésztéssel foglalkozik. Nagyjából azonos arányban találhatók szőlészettel, borászattal (8,4%-) és kertészettel (9,6%) foglalkozó gazdák, illetve a válaszadók 7,2%-a egyéb tevékenységet folytat. A megkérdezettek nagy része egyéni gazdaságban termel: östermelő (65 fő), illetve egyéni vállalkozók (17 fő). A többi válaszadó valamilyen gazdasági társasági formában (rt, bt vagy kft) végzi tevékenységét. A vállalkozások döntő többsége a válság kitörésekor már több mint 10 éve működött.

3. Eredmények

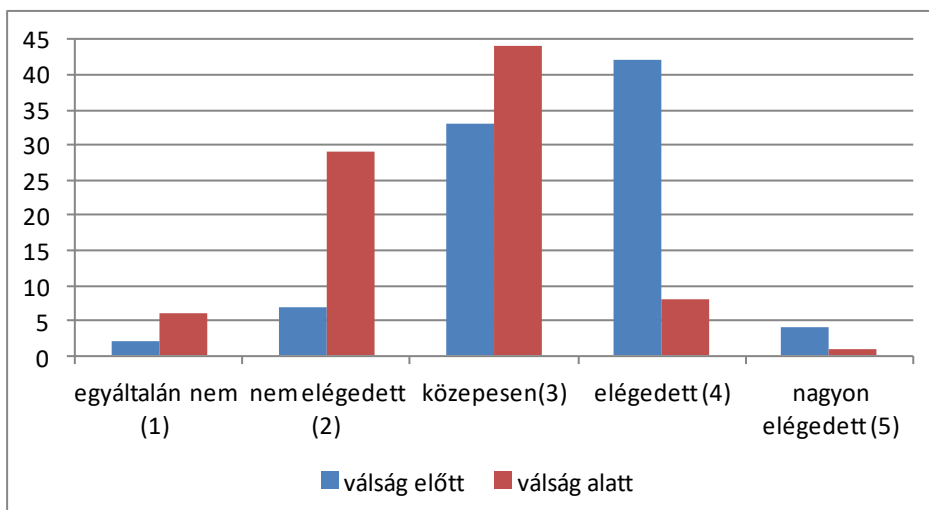
3.1. A válság hatása

Első lépésben azt vizsgáltam, hogy hogyan alakult a vállalkozások válság előtti illetve válság alatti éves árbevétele. A legnagyobb árbevétellel rendelkező vállalkozásokat (Rt.-t és a Kft.-t) nem érintette komolyabban a gazdasági válság. Jelentős mértékben csökkent viszont a válság előtt 3-6 millió Ft közötti éves árbevétellel rendelkező vállalkozások bevétele. Láthatjuk, hogy a vállalkozások átlagos árbevétele a válság alatt csökkent, vagyis nőtt a kisebb árbevételt elérő vállalkozások száma (1 ábra).

1. ábra: Az éves árbevétel alakulása a válság előtti és a válság ideje alatt (ezer HUF)

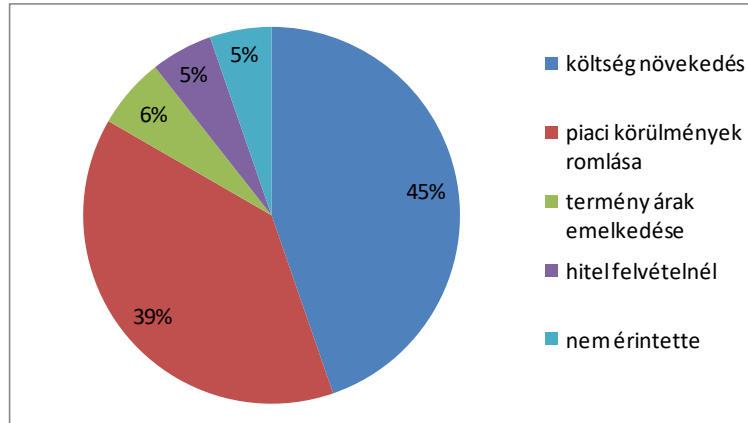
A következő kérdésem a jövedelemmel való elégedettségre irányult (2. ábra). A vállalkozások a nagy része a válság előtti éves jövedelmével elégedet vagy közepesen elégedett volt, míg a válság idején megnőtt az éves jövedelmükkel kevésbé elégedettek száma.

2. ábra: Elégedettség a jövedelemmel válság előtt illetve alatt (1-5-ig skála) (n=88)

Arra a kérdésre, hogy napjainkban sikerült-e elérnie a válság előtti éves árbevételt a válaszadók fele válaszolt igennel, 33 főnek (37,5 %) ezt csak részben sikerült elérnie és nem sikerült a válság előtti éves árbevételt elérnie 11 főnek (12,5 %).

A következő kérdéscsoportban arra kerestem a választ, hogy a válaszadó milyen területen érzékelte a válságot. Itt több lehetőség közül is választhattak. A legtöbben a költségek növekedését, illetve a piaci körülmények romlását nevezték meg (3. ábra).

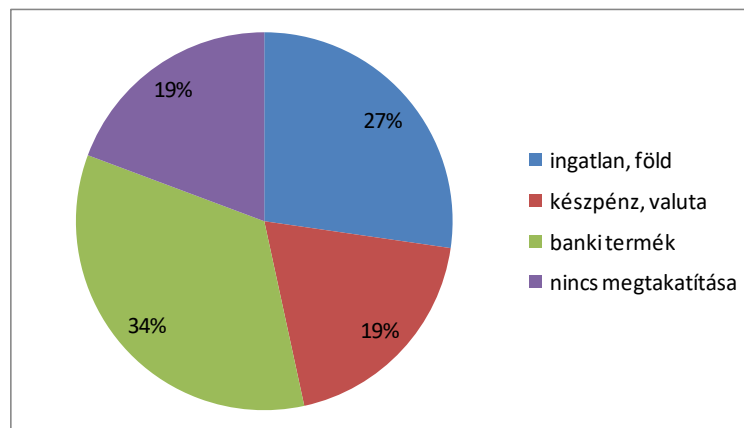

3. ábra: Miben érzékelte a válság hatását leginkább?

A mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozások éves árbevétele magasabb volt a válság előtt. Az állattenyésztésben dolgozók jövedelme csökkent a legnagyobb mértékben, de a növénytermesztésben és a kertészeti ágazatban is jelentős jövedelem csökkenés történt. Érdekes módon az egyéb tevékenységet végző vállalkozások árbevétele szinte nem változott a válság ideje alatt, viszont a mezőgazdasági ágazatok mindegyikét érintette a jövedelem csökkenéshez hasonlóan az éves árbevétel csökkenése.

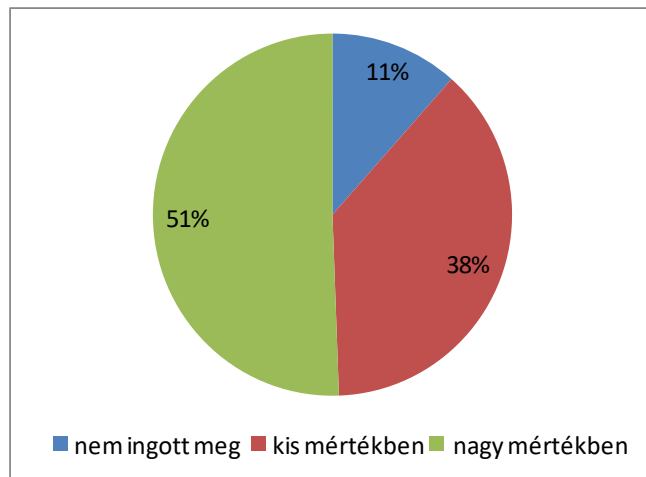
3.2. Finanszírozás

Kérdőívemben megkérdeztem a válaszadókat, hogy miben tartják pénzügyi megtakarításaikat (4. ábra). A kérdőívet kitöltők többsége banki termékben, ingatlanban, vagy földben tartja megtakarításait. Megdöbbenő, hogy a megkérdezettek 17,2 %-a készpénzben tartja megtakarításait, a válaszadók közel ötödének pedig egyáltalán nincs pénzügyi megtakarítása. Szintén érdekes, hogy a válaszolók 52,3 %-a nyilatkozott úgy, hogy nincs hitele (habár ez megegyezik az AKI tanulmánnyal, ahol az egyéni gazdaságok egy harmadának nincs hitele, az eladosódottság inkább a társas gazdaságokra jellemző). A többiek 16,3 %-ának van lakáshitele és körülbelül azonos arányban rendelkeznek lízingsel (9,3 %) vállalkozói hitellel (8,1 %), és a gépjármű hitellel (7 %).

4. ábra: Miben tartja megtakarításait?

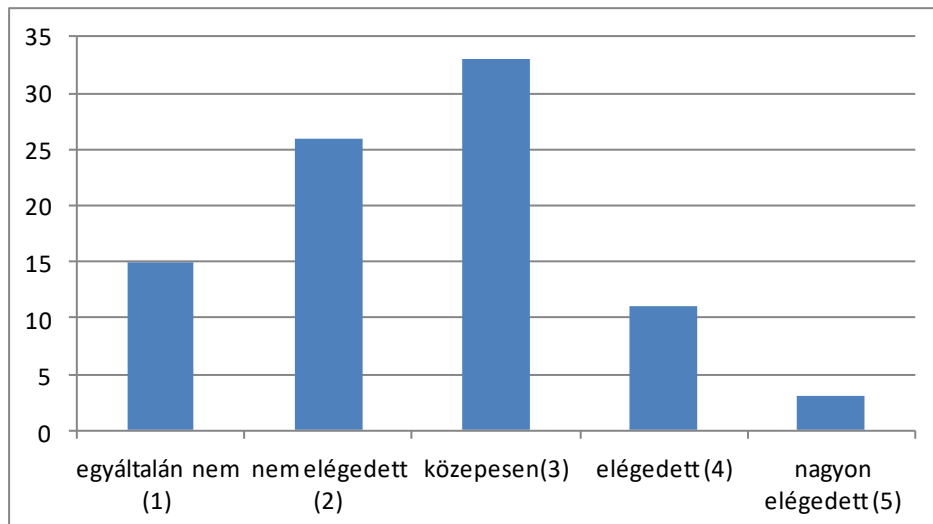
Majd arra kerestem a választ, hogy a Magyarországon végigsöprő pénzügyi csődhullámban (Quaestor Zrt., Budacash csődje, a takarékszövetkezetek megszűnése, beolvadása, és a deviza hitelek bedőlése) érintett volt-e a válaszadó. Érintettsége esetén ez befolyásolja-e a hitelintézetekbe vetett bizalmát. Ugyan a válaszadók közül csak 6 főt érintettek ezek az események, de ez a tény nagyban befolyásolta az emberek véleményét. Sokan halasztották el hiteligénylésüket, beruházásaikat. Kérdőívemben feltett kérdésre, miszerint mennyire ingott meg a bizalma a hitelintézetekben, a válaszadók több mint fele nyilatkozott úgy, hogy nagymértékben megingott a bizalma. Kis mértékben változott 37,9 %-nak, és nem ingott meg a bizalma a megkérdezettek 11,5 %-ának (5. ábra). A vállalkozások jóval óvatosabbá váltak a hitel felvétellel kapcsolatban, a megkérdezettek közül csak 23-an próbáltak a válság után piaci alapú hitelt felvenni. Ezek fele úgy nyilatkozott, hogy a válság miatt megváltozott hitelfeltételeknek nehezebb volt megfelelni.

5. ábra: Mennyire ingott meg a bizalma a hitelintézetekben?

Finanszírozási problémája a válság miatt a válaszadók döntő többségének nem volt, mindössze 19 megkérdezett nyilatkozott úgy, hogy likviditási gondjai akadtak. Viszont a válaszadók 45,5 %-ának el kellett halasztania tervezett beruházásait, fejlesztéseit és így sikerült csak likviditásukat megőrizniük.

A válságból való kilábalásra a kormányzat különböző kedvezményes hitelprogramokkal próbált a mezőgazdaságban tevékenykedőknek segítséget nyújtani. Megkértem a válaszadókat, hogy jelöljék 1-5-ig skálán, hogy mennyire voltak elégedettek a kormányzat válságra adott intézkedéseivel. 88 válaszadóból 33 fő közepesen (3) volt elégedett, 26 fő kevésbé elégedett (2), és 15 fő egyáltalán nem volt elégedett (6. ábra).

6. ábra: Elégedett-e a válságra adott kormányzati intézkedésekkel? (1-5-ig skála)(n=88)

Ezek a válaszok azért érdekesek, mert a válaszadók 81%-a egyáltalán nem vett részt a kormány által indított hitelprogramokban. Kedvezményes agrárhitelt csupán 6 vállalkozás vett igénybe, mely a nyilatkozók szerint csak kis mértékben nyújtott segítséget. A mezőgazdasági vállalkozások jelentős része viszont igénybe vette a területalapú támogatást, ez a legnépszerűbb a támogatási forma a válaszadók körében.

4. Összefoglalás

A gazdasági válság elsősorban a kisebb méretű mezőgazdasági vállalkozásokat érintette érzékenyen, és azon belül is az állattenyésztéssel foglalkozókat. A hitelválság maga kevés vállalkozót érintett a mintában, viszont befolyásolta hitelfelvételi kedvüket és többeket a beruházások elhalasztására kényszerített. A válaszadók többségének megingott a bizalma a bankrendszerben, talán ezzel is magyarázható, hogy a vállalkozók több mint felének egyáltalán nincs hitele, illetve, hogy nagy részüknek vagy nincs megtakarítása vagy ha van azt nem a bankokra bízják. A vállalkozások nagy részének (88%) részben vagy teljes mértékben sikerült elérniük a gazdasági válság előtti éves árbevételt, és 81%-uknak pedig részben vagy egészben az éves jövedelmet. Ehhez többségük nem vett igénybe az állam által biztosított kedvezményes hitelkonstrukciókat viszont megállapítható, hogy a területalapú támogatások pozitív segítséget jelentettek a mezőgazdasági vállalkozások számára.

Irodalomjegyzék

- [1] Kemény G.: *A mezőgazdaság finanszírozása a válságban*, *Gazdálkodás*, 54. évfolyam 5 sz., pp. 479-87.
- [2] Bodnár K., Kovalszky Zs., Kreiszné Hudák E.: *A válságokból történő kilábalás és a hitelezés kapcsolata*, *Hitelintézeti szemle*, 13. Evf. 4. Sz. pp. 57-85. 2014
- [3] *MNB Pénzügyi stabilitási jelentés*, 2016. november
- [4] *Agrárgazdasági Kutató Intézet, Pénzügyi hírlevél*, VIII. évfolyam 4. Sz. 2015
- [5] *Agrárgazdasági Kutató Intézet, Pénzügyi hírlevél*, X. évfolyam 1. Sz. 2017